

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת ויחי י' טבת תשע"ט, גיליון נושא, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'קריאת עיתונים בשבת'

שנת ארבע עשרה. H A M A G I D . No. 7.

כל זמן שיש לנו...
המגיד
המגיד
המגיד

המגיד

המגיד
המגיד
המגיד

חדשות וקורות הימים.

גיור ליעקב בנהגעה והנשבע בכל חלקי תבל בין כל יושבי חלד אשר ינעם ואשר ראוי לדעה לכל איש ישראלי להועלתו ולתועלת השפה העברית.

אליעזר ליפמאן זילבערמאן.

המגיד והמגיד.

1870. Lyeck, den 16. Februar. ליק. מ"ז איר ראשון.

המגיד והמגיד.

העיתון היהודי הראשון במרכז אירופה - "המגיד"

האם עיתון דינו כ'שטרי הדיוטות'

הנדון האם מותר לקרוא עיתונים בשבת, אינו דבר חדש בן זמננו, וכבר נחלקו גדולי האחרונים לפני כ- 200 שנה, כשהחלו להופיע עיתונים בימיהם. הפולמוס ההלכתי נמשך לאורך השנים, ועד פוסקי זמננו ישנו ויכוח בהוראה - יש אוסרים עד כדי שצריך למחות בקורא, והעיתון 'מוקצה' אפילו כאשר יש בו דברי תורה, ויש מתירים בדוחק, ויש מתירים מדינא לקרוא עיתונים בשבת אלא שראוי להחמיר.

סוגי עיתון: יש הבדל בין סוגי העיתונים וחלקיהם:

כתבות תורניות (הלכות ומנהגים, ווארטים על הפרשה, הנהגות גדולי ישראל), חדשות של צורך הגוף (התפשטות מחלת החצבת), תזונה (צריכת ויטמין C לחורף בריא), חדשות בעלמא (הסכמי השלום בין קוריאה הצפונית לדרומית, חור בשכבת האוזון), מאמרי כלכלה (מחירי הנדל"ן המאמרים), רפואה (ניתוח להשתלת כליה), מאמרי השקפה (בעניני הציבור העומדים על הפרק), מתכוני בישול ואפיה (הכנת סופגניות), פרשנות פוליטית, הסברה לבחירות בעד ונגד, פשקווילים ומחאות (ראה גיליון 'עומק הפשט' מספר 95 האם מותר לקרוא פשקווילים מצד דיני לשון הרע), ועוד. מפני קוצר הגיליון נדון רק בחלקם.

מיותר לציין שהמאמר הנוכחי מתמקד רק בקורא עיתון חרדי כשר, אבל עיתון חילוני פסול, לכל הדעות אסור לקוראו בשבת, ואסור בקריאה גם בימות החול משום מושב לציים (תהלים פרק א פסוק א), אל תפנו אף האלילים (ויקרא פרק יט פסוק ד) ומגרה יצר הרע בנפשיה, כמבואר בשו"ע (או"ח סימן שז סעיף טז) והוסיף שהמסייע בהפצתו מחטיא את הרבים.

תורני: אם החלק התורני של העיתון מופרד משאר חלקי העיתון ויש בו רק דברי תורה ללא פרסומות, לכל הדעות מותר בקריאה, כי על דברי תורה לא גזרו כלל משום 'שטרי הדיוטות'. אבל אם דברי התורה נמצאים בתוך העיתון הרגיל, תלוי במחלוקת דלקמן האם נאסר בקריאה מחמת שאר חלקי העיתון. ומסתבר שאם הדברי חולין רק 'משהו קטן' כמו מספר טלפון וכתובת להשיג את המאמר התורני, מסתבר שאינו אוסר, שאינו משמעותי וחשוב, כמו שלא יעלה על הדעת שכל ספר קודש אסור בקריאה מחמת שכתוב בעמודי השער 'ניתן להשיג את הספר אצל המחבר בכתובת המסוימת'.

1. מחלוקת האחרונים

מותר לתועלת: נפסק בשו"ע (סימן שז סעיף טז) שאסור לקרוא בשבת ספרי מלחמות. ותמה בשו"ת שבות יעקב (חלק ג סימן כג) אם כן על מה סומכים העולם שקוראים בשבת 'נייע צייטונג' (עיתון). ותיירץ שהאיסור רק בסיפורי מלחמות ישנים שאין בהם עכשיו תועלת, אבל בעיתון שמספר על המלחמות ומאורעות רעות שאירעו כעת, ואולי יוכל על ידי קריאתו להציל איזה דבר, אין בו איסור שטרי הדיוטות. (סיפר הגרי"י נויבירט זצ"ל, כי בזמן השואה הם עקבו ממקום מחבואם על ידי העיתון, אחר התקרבות האויב אליהם, וזכו לינצל מעמק הבכא).

אסור משום גזירה: גם בשו"ת שאילת יעב"ץ (חלק א סימן קסב) נוקט מתחילה שמותר לקרוא עיתוני חדשות בשבת, כי על פי רוב הדברים נוגעים לו לכלל ולפרט, ובפרט בזמן מלחמה שנוגע לממון ולנפשות, וכמו שהתיר השו"ע (סעיף יד ומשנ"ב ס"ק נד) לקרוא בעיניו איגרת, שמא יש בה צורך הגוף, ולא דומה לשטרי הדיוטות שהם רק צורך ממונו. וטעם נוסף להתיר לכתחילה כותב היעב"ץ, כיון שיש עונג בקריאה, וצער למשתוקק לדעת את המתחדש ונמנע מקריאתם, וסיפורי מלחמות שנאסרו, הוא רק ממלחמות שכבר עברו, וקורא אותם בקבע מתוך הספר.

אך מסיים היעב"ץ, למרות שבעצם מותר לקרוא עיניי חדשות מחמת התועלת כאמור, מכל מקום כיון שיש בעיתון פרסום למשא ומתן ועסקי תגרים, 'חוכך אני להחמיר' לקרוא בעיתונים בשבת, כיון שעלול להיכשל ולקרוא ולהרהר בדברי משא ומתן שבעיתון, כמו שאמרו 'סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב'. ובפרט לסוחרים שכל מבטם על הפרסומות 'נכון לאסור לגמרי'. וכן כתב בספר נזר ישראל שרק משום הרחקה אין לקרוא החדשות בעיתון.

יש להחמיר: לדעת השלחן עצי שיטים (לבעל מרכבת המשנה מלאכת כותב ומוחק סעיף ו) הובא בספר כלכלת שבת (לבעל התפארת ישראל מלאכת הכותב סוף ס"ק לג), יש מקילים לקרוא עיתון למתענגים מכך, אבל טוב להחמיר, שאין להתיר קריאת 'שטרי הדיוטות' משום עונג שבת.

הכרעת השערי תשובה (סימן שו ס"ק ג), והמשנה ברורה (סימן שז ס"ק סג), לענין קריאת צייטונגין (עיתונים) בשבת אף שבתשובת שבות יעקב מקיל בזה, הרבה אחרונים אוסרין, מפני שיש בהם ידיעה מעיניי משא ומתן, וציין השער הציון (ס"ק עא) ליעב"ץ, ונזר ישראל בשם שולחן עצי שיטים, וכלכלת שבת, ויסוד יוסף, שכולם מחמירים ואוסרים לקרוא.

לדעת המהרש"ם (דעת תורה על סעיף טז) והכף החיים (ס"ק קיד) אדם שאינו סוחר בעסקאות המפורסמים בעיתון, יש לצדד להקל כי אין לגזור בו את גזירת היעב"ץ שמא יבוא לקרוא, והמחמיר תבוא עליו ברכה.

2. הוראת גדולי הדור

בהוראה למעשה, נחלקו הדעות בין גדולי דורנו, כדלהלן:

אסור ויש למחות: העידו הגר"ח קנייבסקי שליט"א (מנוחה שלימה חלק ג עמוד רכט אות י) והג"ר ניסים קרליץ שליט"א (חוט שני חלק ג עמוד קיב), שהחזון איש זיע"א נחלק על המשנ"ב וסובר שהעיתון הוא שטרי הדיוטות ממש ולא רק גזירה שמא יבוא לקרוא פרסומות, ולדעתו אסור בהחלט לקרוא עיתוני חדשות וגם בעיתון החרדי 'קול ישראל' שהופיע בזמנו הורה החזו"א למעשה שאסור בקריאה בשבת כדין 'שטרי הדיוטות', וחמור מספרי מתח ועלילה הכתובים בלשון הקודש, מפני שמעורב דברי מסחר בעצם הידיעות, ויש למחות בקורא. וכן נהג הקהילות יעקב וכן הורה הגר"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון חלק ב עמוד ריא) וכן כתב בחלקת יעקב (או"ח סוף סימן קסב).

אסור ואין למחות: בכוונת המשנ"ב פירש הג"ר ניסים קרליץ שליט"א (מנוחה שלימה חלק ג עמוד רמ) שצריך להחמיר לא לקרוא עיתון, אך אין למחות במי שקורא. וכנראה כוונתו, שאי אפשר למחות במי שנוהג להקל כשיטת המגן אברהם שקריאה לתענוג לא נאסרה גזירה אטו שטרי הדיוטות, ואף שהמשנ"ב דחה את דבריו. באיל משולש (פרק ה הערה יד) ביאר את דבריו שיש כמה סניפים להקל: א. דעת הראב"ה ומהר"ם שמתירים לגמרי. ב. דעת המתירים בעיון. ג. דעת המתירים במתענג. ד. דעת הרמ"א שמתיר בלשון הקודש.

שהרי הרמ"א (סימן שז סעיף טז) התיר בלשון הקודש, ואף שהמשנ"ב (ס"ק סד) הכריע להלכה דלא כהרמ"א, וגם שבזמננו לא שייך ההיתר של הרמ"א, כי כולם יודעים לשון הקודש, מכל מקום אין למחות במי שסומך על כך.

וכתב באיל משולש (פרק ה הערה מג) בשם הג"ר ניסים קרליץ שליט"א שהיום לא שייך כל כך ההיתר של 'צורך הגוף' כי בדרך כלל יודעים מה שצריך לעשות כבר קודם שבת אף בלי קריאת עיתון. וביותר בעיתונות המצויה כיום המלאה בסקירות מדיניות, כלכליות, ופרשנויות פוליטיות, ועוד הבלים, בהם לא שייך כלל היתר של צורך הגוף. וכעין זה כתב בשו"ת באר משה (חלק ו סימן סו), שגם לדעת השבות יעקב אין להקל לקרוא עיתונים בזמנינו, מכיון שאין בזה צורך כל כך.

וכן הביא בפסקי תשובות (סימן שז ס"ק כו והערה 207) בשם "כל גדולי הדורות האחרונים", שבזמננו אין היתר של 'צורך הגוף' שכבר יודעים את כל החדשות באמצעים שונים. ומכל מקום אין למחות בקורא,

שבלי עיתון יהיה שרוי בעצבות, והרי זה בכלל 'צורך הגוף', וכדעת המגן אברהם שהתיר לתענוג, ואף שהרבה אחרונים חולקים על המגן אברהם מכל מקום אין למחות ביד המיקל.

מותר מדינא וראוי להחמיר: דעת הג"ר חיים פנחס שיינברג זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות רעז) וכעין זה דעת הקצות השולחן (סימן קז בדי השלחן מג) מותר לקרוא עיתון בשבת ואין למחות ביד מי שקורא, אבל ראוי להחמיר, כי יש חדשות שגורמות לצער, ואסור להצטער בשבת, ואינו כבוד לשבת, אלא אם כן קורא על מנת לסייע לאחרים כי אולי זה צורך מצוה.

לדעת הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל, (ארחות שבת פרק כב הערה ריח, אשרי האיש או"ח חלק ב פרק טז הלכה ד) חדשות שאינם ידועות לו אפשר מן הדין להקל לקרוא בקצרה ולא בהרחבה, ואם מתענג מקריאת החדשות ופרשנות אפשר בדוחק גדול להתיר לו לקרוא בהרחבה, אך אסור לקרוא כתבות של כלכלה וכדומה.

וכעין זה כתב בשו"ת אבני ישפה (או"ח סימן עו) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאי אפשר לאסור מן הדין לקרוא עיתונים בשבת, כיון שאינו קורא את החלק של המסחר, ואין אנחנו יכולים לגזור גזירות מעצמנו. וכן בעוד מפוסקי זמננו שתמהו על עצם הגזירה של היעב"ץ שהרי אין אנו יכולים לגזור גזירות חדשות, ומכח תמיהה זו הקילו שמותר לקרוא בעיתון. ובילקוט יוסף (סימן שז סעיף יב הערה יז) ביאר כוונת היעב"ץ, שאין כוונתו לחדש גזירות חדשות, אלא שהוא בכלל הגזירה הראשונה.

מותר וירא שמים יחמיר: לדעת הג"ר משה פיינשטיין זצ"ל (דברי חכמים או"ח אות עז) יש להקל ולקרוא את החדשות, והעולם נהגו היתר בזה, אבל עיתון שכולו מיועד למסחר אסור.

וכעין זה דעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (דרור יקרא עמוד תפח ד"ה ויש), וכן כתב בשמירת שבת כהלכתה (פרק כט סעיף מו, ובמהדורה החדשה סעיף מח), שמעיקר הדין מותר לקרוא חדשות בעיתון, מטעם שאי אפשר לחדש גזירות אפילו שהחשש קיים שיבוא לקרוא דברי חולין אלא כל אחד יזהר בעצמו, והוסיף בשמירת שבת כהלכתה שראוי לכל ירא שמים להחמיר, ולא לקרוא עיתון. והוסיף שכל ההיתר הוא דווקא כשהגיע העיתון לידו בשבת, או קודם שבת ולא הספיק לקרוא לפני שבת.

וכתב האדמו"ר בעל ה'אמרי אמת' מגור זיע"א (מכתבי תורה מכתב לט) שאף שיש לסמוך על המקילים, אבל הנוהגים כמנהג החסידות לפני משורת הדין, ראוי להם להחמיר ולא לעסוק בשבת בדברי החכמות, כי אם בדברי תורה ויראת שמים.

פרסומות אסור: לכל הדעות אסור לקרוא פרסומות לעסקים שיש בעיתון. וכל מה שדנו האחרונים האם נאסר גם החדשות שבעיתון מחמת הפרסומות, או שלא אוסרים הכל בגלל קצת פרסומות, כמו שמצינו לגבי אגרת שיש בו כמה פסוקים שמותר בקריאה. ויתכן שהעיתון כיום בנוי בצורה שרוב הפרסומות נוגעות לכלל הציבור, לא שייך ההיתר של המהרש"ם לחלק בין סוחר לאדם רגיל.

3. האם העיתון אסור בטלטול כדין 'מוקצה' עיתון חרדי: כתב המשנ"ב (סימן שז ס"ק סב סג) בשם הט"ז כל דבר שאסור לקרותו, אסור אפילו לטלטלו. והנה לגבי 'מוקצה' בעיתונים תלוי במחלוקת שהובא לעיל, לדעת החזו"א (מנוחה שלמה, לוח המוקצה בשם הגר"ח"ק והגר"נ"ק) שאסור מדינא לקרוא בעיתון בשבת, אסור גם בטלטול משום 'מוקצה' כדין 'שטרי הדיוטות', והסתפק הג"ר ניסים קרליץ שליט"א אולי אסור להרימו מהרצפה אפילו כשיש בו דברי תורה, ולדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א מותר להרימו כאשר יש בו דברי תורה.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח חיים חלק ה, סימן כב) שבבית אותם שלא קוראים עיתונים אלו,

הרב ש. י. נסים קרליץ
רפת אהרו
רח"ו סניף 6 בני ברק

החכם נסיד, יום כ"ב ז"ר תש"א

הוא גם כדברי אלו ארצות נאלי אמר הדברים לפנינו בקניין
דע"נ / קריאת העיתונים קל"ף לפרק פ"א לביאור קניין
גוף הם שיהי' הרשאה שאינם אמר העיתונים לקריאה בלתי
ורצונו אלו"ל למה שקרן קבוצת הלצה יל' להחמיר בלתי
הרשאה ש"ה העיתונים וצ"ל כי אדם יספיק גנפואה אפ"ל ויין
[העיתונים כל הרבה לפרק] אסור לקרוא הלצה אלו"ל אפ"ל
ה"י אלו"ל היספיק דבמה מן החכמות, וכן נספיק המהרש"ם
בל"ע.
וכן יז' אלו"ל אמר אלו"ל על העיתונים החרדיים אפ"ל
אפ"ל אמר הדברי קרואה מדינא או ידע"ל המהרש"ם
לקריאה בלתי, וכן באו אלו"ל אמר דבר הלצה
כדי אלו"ל אמר הדברים היחידים קניין.

עמוד מס 2 קריאת עיתונים בשבת ויו"ט בעלים שם הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הוה ליה מוקצה. אבל לשיטת הפוסקים שמצד הדין יש מקום להתיר, שוב אין העיתון 'מוקצה' ואף שמחמיר לעצמו לא לקרוא בעיתון.

עיתון חילוני: עיתון חילוני פשוט שדינו כמוקצה וכן עיתוני כלכלה כשרים וכדומה הם 'מוקצה' ואסורים בטלטול, וחדש הגר"ר משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה או"ח חלק ה סימן כב) שאדם שאינו יודע שאסור וקורא בהם בשבת אינו 'מוקצה' כלפיו.

מוסף תורני: לכאורה גם עיתון תורני אם יש בו פרסומות דינו כמוקצה לשיטת האוסרים, כמו שהחזון איש קבע שהעיתון מוקצה למרות שיש בו דברי תורה. ויש שציידו שרק בעיתון חדשות שקשור בעצם לעסקים נאסר מחמת הפרסומות, אבל דברי תורה זה עולם אחר מהעסקים ולא אתי למסוך, ומותר בקריאה ולא נהפך למוקצה למרות שיש פרסומות בחוברת, ורק שצריך ליזהר לא לעיין בפרסומת. וכתבו בספר אז נדברו (חלק א סימן יב) ובספר שמירת שבת כהלכתה (פרק כט הלכה מח) שמותר לקרוא דברי תורה המודפסים בעיתונים.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

- א. פולמוס קדום: מתחילת הופעת העיתונים נחלקו הפוסקים האם מותר לקרוא חדשות של העיתון בשבת. השבות יעקב התיר משום צורך הגוף, והיעב"ץ אסר שמא יבוא לקרוא פרסומות. השערי תשובה והמשנ"ב נוקטים להחמיר, והמהרש"ם והכף החיים מתירים באדם שאינו סוחר [ויתכן שבעיתונים היום לא שייך היתר זה].
- ב. אסור ויש למחות: ונחלקו גדולי הדור בהוראה למעשה, דעת החזון איש שאסור לקרוא שום עיתון בשבת ויש למחות בקורא והעיתון מוקצה.
אסור אך אין למחות: דעת הגר"נ קרליץ בכוונת המשנ"ב שאסור לקרוא אך אין למחות במיקל לקרוא וסומך נפשו על ההיתר של המגן אברהם שלא נאסרה קריאה לתענוג וההיתר של הרמ"א שבלשון הקודש מותר. ויש אוסרים משום הדברים שגורמים לו צער.
מותר מדינא וראוי להחמיר: דעת הגר"ש אלישיב שמותר לקרוא בקיצור ולא באריכות, ובדוחק יש להתיר אפילו באריכות, למי שמתענג בקריאת החדשות, אך אסור לקרוא כתבות כלכליות.
מותר וירא שמים יחמיר: דעת הגר"מ פיינשטיין והגר"שז אויערבאך שמותר לקרוא, וראוי להחמיר, ויש אומרים שכל ההיתר הוא רק כשהעיתון הגיע לידיו בשבת או כשלא היה לו פנאי לקרוא לפני שבת.
- ג. מוקצה: כל דבר שאסור בקריאה אסור משום מוקצה. לדעת החזון איש שהעיתון אסור בקריאה מעיקר הדין הרי הוא מוקצה ואסור בטלטול. ונחלקו בדעתו האם אפילו כאשר יש בו דברי תורה ומוטל בבזיון אסור להרימו או לא. אבל לפי הסוברים שמעיקר הדין העיתון מותר בקריאה, למרות שראוי להחמיר אינו מוקצה.
וחדש הגר"מ פיינשטיין שהקורא עיתון באיסור מחוסר ידיעה, אינו מוקצה כלפיו. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הוקדש

לעילוי נשמת זקננו

הצדיק רבי מאיר ב"ר

יחיאל צבי כהן

זצוק"ל

נלב"ע ח' טבת

ת.נ.צ.ב.ה.

הנושא לשבוע הבא;

חיוב 'גניזה' בעיתונים

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל את

הגיליון כל שבוע

במייל

5047867@gmail.com